

УДК 373.3.091:[37.018.043:004]

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНИХ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ

Корницька І.А.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті проаналізована сутність поняття «пізнавальна активність». Зазначено причини зниження пізнавальної активності учнів початкової школи. Виокремлено інтерактивну модель навчання як один із шляхів відходу від традиційної організації уроків. Проаналізовано переваги комп'ютеризації освіти. Наведено приклади використання онлайн-сервісів для розвитку пізнавальної активності школярів.

Ключові слова: пізнавальна активність, пізнавальний інтерес, навчальні онлайн-сервіси, комп'ютеризація, інтерактивні технології.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток суспільства, глобалізація, зміна вимог до сучасного громадянина зумовлює оновлення нинішньої системи освіти, вдосконалення її змісту, запровадження нових, ефективних технологій організації освітнього процесу.

Прагнення до вдосконалення освітнього процесу зумовило появу нових, ефективніших педагогічних технологій, які є більш відповідними вимогам часу. Подальший їх розвиток пов'язаний із орієнтацією на реалізацію сучасних концепцій освіти і виховання.

Навчання є основною формою розвитку пізнавальної активності учнів. Учні отримують та закріплюють знання під час освітнього процесу. А з іншого боку, активна пізнавальна діяльність дозволяє учневі отримувати необхідні навички, вдосконалювати власні навчальні можливості, завдяки яким він може не тільки ефективно застосовувати отримані знання, але й відкривати нові, бути в пошуку для задоволення своїх пізнавальних потреб.

Актуальність даної теми зумовлена потребою у формуванні в учнів стійких пізнавальних інтересів та активності, а також підвищенням вимог суспільства до освіти, що є підґрунтям для перегляду використання в практиці початкової школи нинішніх форм та технологій організації освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема активності людини знайшла відображення в працях відомих психологів Б. Ананьєва, П. Блонського, Л. Виготського, О. Запорожця, О. Леонтьєва, О. Лурії, С. Рубінштейна та інших.

Особливості розвитку пізнавальної активності були висвітлені у психологічних та педагогічних дослідженнях: В. Давидова, М. Єнікеєва, Л. Кочиної, М. Левіної, І. Лернера, В. Лозової, В. Паламарчука, П. Підкасистого, О. Савченко, М. Скаткіна, Т. Шамоної, Г. Щукіної та ін.

Серед вітчизняних розвідок останніх років можна виділити психологічні дослідження І. Литвиненко, Л. Мар'яненко, Т. Ткачук, в яких яких висвітлено характеристики рівнів пізнавальної активності та окреслені шляхи її розвитку у дітей дошкільного віку та учнів початкової школи.

Сутність та шляхи використання інтерактивних технологій в освітньому процесі досліджували О. Пометун, Л. Пироженко, В. Ревенко. Розробку елементів інтерактивного навчання можемо знайти в працях В. Сухомлинського, творчості вчителів-новаторів 70-80-х рр. (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової та інших).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Особливістю сучасного суспільства є те, що для того, щоб бути активним конкурентоспроможним його учасником, необхідно навчатись протягом всього життя. А підґрунтям для цього є формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності ще з дитинства. Практика початкової школи свідчить, що з використанням традиційних методів і форм у процесі навчання втрачається інтерес учнів до здобуття знань, згодом стає дедалі важче спонукати їх до самостійної пізнавальної активності.

Не дивлячись на те, що проблема формування пізнавальної активності школярів шляхом впровадження в освітній процес елементів інтерактивних технологій знайшла висвітлення в численних дослідженнях, окремі її аспекти, зокрема, на уроках в початковій школі, потребують подальшого вивчення та вдосконалення.

Формулювання мети статті. Вищезазначене дозволило сформулювати мету запропонованої статті – визначити особливості впровадження в освітній процес елементів інтерактивних технологій з метою розвитку пізнавальної активності учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Пізнавальна активність – це риса особистості, що виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності та передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також проявляється як пізнавальна діяльність [3].

Л. Данилова визначає пізнавальну активність як внутрішню готовність дитини до подальших навчальних дій (розумове напруження та практична діяльність) у процесі оволодіння знаннями, вміннями та самостійні пошуки оригінальних, творчих вирішень завдань. Вона переконана, що для забезпечення пізнавальної активності та її утримання потрібно давати дітям такі завдання, які будуть випереджати їхній рівень розвитку, але не на багато. Адже, якщо учень не знайде шляхи вирішення завдання, то це може спричинити невпевненість у собі, небажання щось робити, і відповідно, небажання вчитись. Учитель лише може створювати умови, які спонукатимуть учня до пізнавальної активності, пошуків власних напрямків діяльності. А оволодіння знаннями, засвоєння навичок і способів діяльності залежатиме від індивідуальної активності учня [2].

Л. Ярченко зазначає, що у навчанні є важливим не тільки отриманий результат, а й сам процес його досягнення (пошуки, помилки, невдачі, осмислення результату). Важливим є підбір такого навчального матеріалу для розумового навантаження дітей, який би захоплював їх, підтримував інтерес до предмету пошуку і вивчення.

В останні роки педагоги відмічають зниження пізнавальної активності учнів початкової школи. Причинами цього можна визначити:

- 1) відсутність навичок до самостійного навчання, подолання труднощів із вищим рівнем завдань;
- 2) не врахування бажань і нахилів дітей у підготовці вчителя до викладу матеріалу;
- 3) обсяг і складність матеріалу для запам'ятовування, «машинальне» заучування;
- 4) застарілі засоби навчання;
- 5) традиційна структура уроку, де в переважній більшості учні працюють за пасивною моделлю навчання (учень – об'єкт, який просто відтворює ті готові знання, які йому передав вчитель, отримав з підручника тощо) [4].

Одним із шляхів відходу від традиційної організації уроків є застосування інтерактивної моделі навчання. Особливістю інтерактивного навчання є те, що навчальний процес відбувається за постійної активної взаємодії його учасників.

Формами такого навчання є взаємонавчання, співнавчання (колективне, групове), під час якого взаємодія вчителя і учнів має суб'єкт – суб'єктний характер.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації.

Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення.

За даними дослідження, яке було проведене Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) було визначено, що інтерактивне навчання дозволяє суттєво підвищити відсоток засвоєння матеріалу, оскільки воно має вплив не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю (активні дії, практику). Результати цих досліджень були відображені в схемі, що отримала назву „Піраміда навчання”. При цьому обґрунтовано, що успішність засвоєння матеріалу залежить від характеру його подання та способів засвоєння. За даними досліджень було отримано такі результати: якщо інформація подається лекційно, то засвоєння становить лише 5%; при читанні – 10%; інформація отримана на основі відео-, аудіоматеріалі – 20%; при демонстрації це 30%; у ході участі у дискусійних групах значно вище – 50%; практика через дію – 75%; взаємонавчання та застосування знань одразу дає найбільший відсоток засвоєння – 90%.

Згідно з експериментальними даними, бачимо, що найменших результатів можна досягти за допомогою лекцій, простих демонстрацій, читання, які і входять в пасивну модель навчання.

В той час, як дискусійні групи, практична діяльність та взаємонавчання, які характеризують інтерактивне навчання, дозволяють отримати вищі результати.

Беручи до уваги класифікацію інтерактивних технологій за В. Ревенко за характером взаємодії, інтерактивне навчання може проходити у формі «учень-комп'ютер». Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітньому процесі дозволяє використовувати в шкільній практиці психолого-педагогічні розробки, що дозволяють інтенсифікувати його, підвищити результативність, підтримувати інтерес до навчання, спонукати до пізнавальної активності учнів.

Комп'ютеризація освіти передбачає не тільки формування комп'ютерної грамотності, а й є засобом для підвищення продуктивності роботи вчителів і учнів, ефективності освітнього процесу з різних його сторін.

Інтерактивна комп'ютерна технологія навчання дає можливість:

- розширити можливості для самостійної пошукової діяльності учнів;
- сформувати навички самостійної роботи, рефлексії;
- вчити використовувати комп'ютер та онлайн-сервіси для вирішення як навчальних завдань, так і для задоволення пізнавальних потреб;
- розвинути мотивацію до навчання;
- більш наочно, зрозуміло, конкретно представити навчальний матеріал [1].

В даному контексті вважаємо доцільним розглянути приклади використання ІКТ як одного з елементів інтерактивної технології навчання для розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

На нашу думку, з цією метою можна використовувати різноманітні навчальні онлайн-сервіси, які передбачають колаборацію як учнів між собою, так і з вчителем.

Онлайн-ресурс Padlet – віртуальна дошка для спільної роботи. На ній можна розміщувати різноманітний навчальний матеріал, з можливістю дописів та коментарів до нього. В межах використання цього сервісу пропонуємо наступне завдання з природознавства для 3 класу. Створити дошку «Що я можу сказати про ґрунт?» і дати учням завдання наповнити її до уроку перед вивченням теми «Ґрунти», та систематизувати її (Категорії: «загальна інформація», «Цікавинки», «Що в середині ґрунту?», «Як доглядати/берегти ґрунт» тощо). Учні можуть додавати інформативні відео, картинки, фото, поради стосовно даної теми. Також корисною та привабливою для дітей буде можливість залишати коментарі щодо побаченої на дошці інформації: це буде стимулювати дітей до висловлювання власної думки, пошуків аргументів до її підкріплення, залучення до дискусій.

Використання цього сервісу в такому контексті створює можливості для активної взаємодії учнів в режимі «онлайн», обміну думками, при цьому вчитель виступає лише координатором. Для учнів це є поштовхом для активізації пізнавальної активності, оскільки вони мають можливість проявити себе в самостійній пошуковій діяльності, знайти інформацію, яка має зацікавити інших учнів, опрацювати критично те, що знайшли однокласники, разом упорядкувати та створити цілісну картину предмету пошуку. Систематизацію інформації можна зробити на уроці, тим самим повторити та узагальнити з дітьми те, що вони вже опрацювали вдома самостійно. Також,

варто враховувати рівень знань та активності учнів та заздалегідь позначити категорії, за якими шукати та розміщувати інформацію, або дати свободу учням у вирішенні цього питання.

Одним з найпростіших, але корисним сервісів є GoogleMaps. В контексті теми «Природа України» (4 клас) пропонуємо дати паралельне проектне завдання для учнів: вчитель має створити карту України, надати доступ до неї. Завдання учнів протягом вивчення теми робити позначки про місцевості, з якими вони ознайомлюються, а також знайти цікаву інформацію про визначні місця нашої країни (природні, пам'ятки архітектури тощо). Далі учні позначають на карті приблизне місце знаходження, зазначають назву та додають матеріал (картинка, відео).

Така робота спонукає до активної пошукової діяльності учнів, взаємонавчання, обміну інформацією. Учень бере на себе відповідальність за представлений матеріал, тому це буде поштовхом до глибокого осмислення знайденої інформації, уважний її перегляд, співставлення із власним досвідом, рефлексію та передбачення реакції інших учнів на цю інформацію (Чи буде вона цікава? Чим вона є корисною? Чи захоче хтось після цього відвідати це місце?).

Кінцевим результатом є спільна інтерактивна карта з представленими місцями. Можна зробити це завдання на рівні інших класів. Наприклад, один клас шукає інформацію про місця південних областей України, інший – північних та ін.

Представлення результатів можливе одразу перед всіма учнями з використанням дошки та підключення до мережі Інтернет.

Також корисним для учителя та учнів буде Google – сервіс для створення карт знань, який дає змогу класифікувати, систематизувати, упорядковувати певну інформацію. В межах теми «Вода» уроку природознавства пропонуємо наступне завдання: вчитель створює макет карти із такими пунктами: Чим корисна вода? Як зберегти воду? Що було б, якби зникла вся вода на планеті? Далі учні об'єднуються відповідно в три групи, кожна з яких має дати відповідь на своє запитання. Свої думки учні зазначають одразу в карті знань в онлайн, в ній можна працювати спільно, тому учні ознайомлюються з інформацією інших груп.

Завдання такого типу дає можливість для активної взаємодії учнів, їх взаємонавчання, пошуку спільних рішень, обміну думками. Також, не завжди можливо одразу дати розгорнуту відповідь на певне питання, ситуацію через брак досвіду, необхідної інформації. Тому таке завдання може спонукати учнів до подальшої пізнавальної активності з метою задоволення навчальних потреб та власного інтересу.

Під час підготовки до проведення такого заняття, варто передбачити необхідне матеріальне забезпечення (у даному випадку це може бути смартфон або навчальний планшет один на групу учнів), рівень знань учнів для формування проблемних питань (пунктів карти знань), та доцільно сформованих робочих груп.

ThingLink – це сервіс, що дозволяє створювати мультимедійні плакати, так звані «інтерактивні картинки», на які наносяться маркери. При наведенні на них може з'являтися будь-який мультимедійний контент.

Даний сервіс пропонуємо використовувати впродовж вивчення певної теми з кінцевим підбиттям підсумків, наприклад з природознавства 3 клас «Корисні копалини. Ґрунти». Тобто, впродовж всієї теми учні вдома закріплюють вивчене, знаходячи відповідні матеріали, які стосуються теми, додаткову корисну інформацію, яка може бути цікава (роблять схеми, шукають відео, малюнки тощо). І додають інформацію на спільне інтерактивне зображення (його можна зробити публічним та дати доступ до редагування в режимі онлайн що є досить зручним). Дещо вчитель може запропонувати сам, обговорити разом з учнями та з ними ж одразу і додати теж. Тоді, перед заключним уроком, вчитель разом з учнями має відсортувати ту інформацію, що була знайдена і вже на заключному уроці дане зображення можна використати як опори для повторення матеріалу із унаочненням, демонстрацією тощо.

Така довготривала робота дасть змогу учням проявити себе справжніми дослідниками, критично осмислити отриману інформацію на уроці, та обрати з неї найбільш доцільне для інтерактивного зображення. Даний сервіс дозволяє додавати будь-яку мультимедію, тому пошук необхідного матеріалу буде більш захоплюючим для дітей, ніж вони б просто вдома перечитали текст підручника. Навчальний процес з даної теми організовано так, що практично всі учні залучені до процесу пізнання, вони мають можливість обмінюватись думками і рефлексувати з приводу того, що вони знаходять, вважають за потрібне під час вивчення теми тощо.

При використанні даного сервісу бажано об'єднати учнів у групи для спільного пошуку, аналізу та додання інформації, оскільки самостійна робота кожного учня може переважити зображення, викликати плутанину та труднощі у роботі.

Висновки і пропозиції. Вважаємо, що питання розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках є однією з актуальних у педагогічній теорії та практиці. В даному контексті пропонуємо використання онлайн-сервісів в навчанні, оскільки це допомагає активізувати пізнавальну активність учнів, а особливо використання ІКТ з даною метою більше зацікавлює і спонукає учнів до самостійної та спільної пошукової діяльності та представлення власних пошуків у вигляді онлайн-продуктів. Варто пам'ятати, що всі завдання мають мати навчальний характер, а не розважальний. Обов'язково не забувати про те, що створений учнями у ході пошукової діяльності продукт має мати відповідне змістове наповнення, носити інформативний характер, та як найбільше показувати творчу діяльність учнів, а не репродуктивну. Перед тим як давати завдання в онлайн-сервісах безумовно учні мають з ним ознайомитись. І взагалі з поняттям Інтернету, принципами пошуку інформації в Мережі, найпростішими ресурсами та програмами.

За умов, коли така робота буде проводитись поступово, доцільно, відповідатиме вимогам освітнього середовища та пізнавальним потребам учнів, вона дасть змогу зробити процес навчання для дітей захоплюючим, пізнавальним, з можливістю виявити себе, як рівноправного його учасника, який може брати активну участь у дослідженні та обговоренні будь-якого питання, критичного його осмислення, представлення власних поглядів і думок.

Список літератури:

1. Алексеева Г.М. Інтерактивні комп'ютерні технології навчання / Г.М. Алексеева // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2012. – № 6. – С. 28–31.
2. Данилова Л. Розвивати пізнавальну активність учнів / Данилова Л. // Рідна школа. – 2002. – № 6. – С. 18–20.
3. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В.І. Лозова. – Харків: ОВС, 2000. – 164 с. – (2-е вид., доп.).
4. Ярченко Л.П. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів шляхом упровадження елементів інтерактивних технологій у навчально-виховний процес / Л.П. Ярченко // Початкове навчання та виховання. – 2015. – № 12. – С. 2–4.

Корницкая И.А.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

**РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКОВ
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ СРЕДСТВАМИ УЧЕБНЫХ ОНЛАЙН-СЕРВИСОВ****Аннотация**

В статье проанализирована сущность понятия «познавательная активность». Указаны причины снижения познавательной активности учащихся начальной школы. Акцентируется внимание на интерактивной модели обучения как одной из путей отхода от традиционной организации уроков. Проанализированы преимущества компьютеризации образования. Приведены примеры использования онлайн-сервисов для развития познавательной активности младших школьников.

Ключевые слова: познавательная активность, познавательный интерес, учебные онлайн-сервисы, компьютеризация образования, интерактивные технологии.

Kornytska I.A.

Borys Grinchenko Kyiv University

**DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS
IN PRIMARY CLASSES BY USING ONLINE-SERVICES FOR LEARNING****Summary**

The article analyzes the essence of the concept of "cognitive activity". The reasons for reducing the cognitive activity of elementary school students are indicated. An interactive model of learning is singled out as one way of avoiding the traditional organization of lessons. The advantages of computerization of education are analyzed. Provided examples of using online services for development of cognitive activity students of primary school.

Keywords: cognitive activity, cognitive interest, services for online-learning, computerization of education, interactive technologies.